

Ляшенко Р.Д.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правознавства
Житомирського національного
агроекологічного університету

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ: ПРЕЗУМПЦІЯ ЧИ АКсіОМА?

Ключові слова: презумпція, аксіома, життя людини.

Key words: presumption, axiom, human life.

У юридичній науці право людини на життя трактується як невід'ємне право, що забезпечує природне існування особи і захищається на міжнародному та внутрішньодержавному рівні. Право на життя гарантується Загальною декларацією прав людини, Європейською Конвенцією про захист прав людини та основних свобод, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та іншими правовими актами. Конституція України зазначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3), а «кожна особа має невід'ємне право на життя» (ст. 27). Конституційні норми права, що визначають зміст права на життя, мають імперативний характер, вони сформульовані у формі правових аксіом, відхилення від яких не допускається. Проте, враховуючи особливості реалізації даного права в умовах сьогодення, слід зазначити, що воно не має абсолютного характеру, і виглядає не так аксіоматично, як це зазначено у Основному Законі. З огляду на це, важливо проаналізувати чи є право на життя законодавчою аксіомою чи презумпцією.

Хоча різними аспектами проблематики права людини на життя присвячено значну кількість наукових праць (О.А. Базалук, А.О. Кошечева, Л.О. Красавикова, О.М. Паньків, О.О. Пунда, Г.Б. Романовський та ін.), питання про те чи є право на життя правовою презумпцією, чи аксіомою не розглядалися.

Припущення, що життя людини становить певну цінність, виникло практично одночасно з появою людини. З розвитком людського суспільства відбулося поступове проникнення припущення про цінність життя в різні групи соціальних норм. Перш за все, це пов'язано із заборонаю вбивства, а зазіхання на життя людини обов'язково спричиняє покарання [1, 25]. Все це дозволило зробити акцент на житті конкретного індивідуума і стало передумовою перетворення припущення про цінність людського життя в універсальну аксіому. Якщо в рамках моралі і релігії ця аксіома була зафіксована багато століть назад, то у праві цей процес почався у другій половині ХХ ст. Ст. 3 Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 року проголошує: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність». Ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права декларує, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини, яке охороняється законом. У ст. 27 Конституції України проголошено, що «кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини». Отже, на перший погляд, положення Конституції України

стосовно права на життя мають аксіоматичний, імперативний характер і не підлягають спростуванню.

Людина набуває суб'єктивне право на життя поза її свідомістю, це природне право кожної людини, що не залежить від її волі. Слушною вбачається думка О.М. Паньків, стосовно того, що право на життя повинне доповнюватись правом розпоряджатися своїм життям, зокрема його тривалістю, що за певних обставин не залежить від волі людини і пов'язане з ризиком [2, 211].

Варто звернути увагу, що вітчизняне законодавство, окрім норм, що встановлюють право на життя, містить і норми про необхідність захисту незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави, які передбачають можливість позбавлення життя іншого суб'єкта та допускають ризикування власним життям. Зокрема, Законами України «Про Збройні Сили України», «Про Національну гвардію України» передбачено, що дані формування забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Таким чином, представники Збройних Сил України, Національної гвардії, правоохоронних органів зобов'язані ризикувати своїм життям задля захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку, відсічі збройній агресії проти України. Тому варто погодитись з висновком О.О. Пунди, що життя однієї людини може бути принесене в жертву загальному благу або для рятування іншого життя [3, 63].

Таким чином, законодавчі положення, що життя людини становить найвищу соціальну цінність, а обов'язком держави є захист життя людини – не є правовими аксіомами. Тому норми Конституції України, що передбачають право на життя є презумпцією, якій властивий імперативний характер, а спроби її спростування розцінюються як винятки із загального правила.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чистякова Ю. А. Социальные презумпции как регулятор общественных отношений: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Чистякова Юлия Александровна. – Нижний Новгород, 2004. – 151 с.
2. Паньків О.М. Право людини на розпорядження життям: деякі аспекти / Паньків О.М., Петровський Ю.І. // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 19–20 квітня 2007 р.). – Л., 2007. – С.210–215.
3. Пунда О.О. Право на життя / О.О. Пунда // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: науковий часопис. – 2003. – № 2(6). – С. 58-64.